

Володьки...» (до 115-ліття від дня народження Володимира Сосюри) / Тарас Салига // Українська літературна газета. – 2013. – 11 січня. – С. 4. 14. *Стайн Дж. Л.* Сучасна драматургія в теорії та театральній практиці. Кн. 2. Символізм, сюрреалізм і абсурд / Дж. Л. Стайн. – Львів : ЛНУ, 2003. – 272 с. 15. *Хороб С.* Драматургія Олександра Олеся і Моріса Метерлінка: типологія символістської ідейно-естетичної свідомості / Степан Хороб // *Studia methodologica*. – 2007. – Вип. 19. – С. 124–137. 16. *Яковенко С.* Романтики, естети, ніцшеанці. Українська та польська літературна критика раннього модернізму / С. Яковенко. – К.: Критика, 2006. – 295 с.

**Оксана Вертипорох,
к. філол. наук, доц.**

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИЙ АВТОРЕФЛЕКСИВНИЙ ТЕКСТ ПО-УКРАЇНСЬКИ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОЗИ ЄВГЕНА ПАШКОВСЬКОГО)

У статті досліджується магістральний жанр новітнього постмодерністського оповідного мистецтва – авторефлексивний текст, аналізуються його психосемантичні особливості та стильові ознаки. Акцентовано на специфіці національного варіанту авторефлексивного тексту, його унікальності та парадоксальності.

Ключові слова: постмодернізм, авторефлексія, авторефлексивний текст, автор, нарцисизм, месіанство, есхатологічність, агресивно-деструктивний пафос, «одержиме» мовлення.

В статье исследуется магистральный жанр нового постмодернистского повествовательного искусства – авторефлексивный текст, анализируются его психосемантические особенности и стилиевые признаки. Акцентируется на специфике национального варианта авторефлексивного текста, его уникальности и парадоксальности.

Ключевые слова: постмодернизм, авторефлексия, авторефлексивный текст, автор, нарциссизм, мессиянство, эсхатологичность, агрессивно-деструктивный пафос, «одержимость» речи.

The autoreflexive text as the magistral genre of new postmodern narrative art is studied in the article. Its psychosemantic and stylistic features are analyzed. The specific of the national version of the autoreflexive text, its unicity and paradoxity are accentuated.

Keywords: postmodernism, autoreflexion, autoreflexive text, author, narcissism, messianism, eschatology, aggressive-destructive pathos, “obsessive” speech.

Постановка проблеми. Український постмодернізм як мистецьке явище продовжує цікавити сучасних дослідників. Особливо актуальною видається проблема психосемантичних особливостей постмодерністської наративістики, її жанрових різновидів. Насамперед потрібно відзначити, що творчий суб'єкт епохи Постмодерну орієнтується на пошуки власної сутності, і тому ця доба репрезентується сукупністю суб'єктивних індивідуальних істин-висловлювань, котрі не претендують на жодну авторитетність та ідеологічність, а порушують проблему нового

(нелогоцентричного) стилю мислення [1]. Відтак постмодернізм характеризується плюралізмом стилів, художніх напрямів, еkleктикою жанрів «з самоцінністю кожного індивідуального вияву, коли всі елементи культурного простору рівнозначні...» [2, 298], поглибленою рефлексивністю, котра спрямована на виокремлення індивідуального психічного центру та самозаглиблення з метою розпросторення власної сутності в сучасному хаотичному світі. При цьому сучасні тексти набувають максимальних суб'єктивних характеристик, що впливає на індивідуальну літературну «політику» письменників і на літературний процес загалом. Авторефлексія як вияв індивідуалізації особистості, як і загалом персоналізації суспільства, особливо активізується у сучасному літературному дискурсі в час деконструкції тоталітарних моделей суспільного буття. Відтак постає потреба актуалізувати поняття постмодерністського авторефлексивного тексту, котрий стає магістральним жанром новітнього оповідного мистецтва [2]. Дослідження такого текстуального спрямування займає важливе місце для психосемантичного аналізу сучасного стану вітчизняного літературного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальними є дослідження з проблем теорії, філософії та історії постмодернізму (у загальноєвропейському та українському варіантах) – Ж.Ліотара, Ж.Бодріяра, Ж.Дерріди, Ж. Ліповецькі, Г.Грабовича, Т.Гундорової, О.Забужко, М.Павлишина, Н.Зборовської, В.Єшкілева та інших. Психоісторичний проект літератури І.Смірнова з аналізом авторефлексивного постмодерністського тексту з погляду нарцистичної, шизоїдної чи шизонарцистичної особистості в російському культурному просторі і психоісторичний проект з концепцією національного постмодернізму Н.Зборовської є актуальними джерелами для дослідження іманентності українського постмодернізму. Проте, на відміну від детально розробленої концепції жанру авторефлексивного тексту І.Смірновим у книзі «Психодіахронологіка. Психоісторія російської літератури від романтизму до наших днів», питання психосемантичних особливостей сучасного українського авторефлексивного тексту залишається відкритим.

Отже, **мета статті** – дослідити сутність постмодерністського жанроутвору – авторефлексивного тексту, проаналізувати його психосемантичні особливості та стильові ознаки, зацентрувавши на національному варіанті (проза Євгена Пашковського).

Виклад основного матеріалу. Психосемантична функціональність авторефлексивного постмодерністського тексту обумовлюється тотальною індивідуалізацією, котра розпочала свою еволюція ще під час модерністських програм та пропозицій. На ці аспекти вказує Ж.Ліповецькі, відзначаючи, що «постмодернізм – це спокійна, з елементами розчарування, фаза модернізму, спрямована до надмірної гуманізації суспільства, розвитку структур, спрямованих на потреби індивіда...» [3,168]. Постмодернізм тільки

зовнішньо репрезентує розрив з традиціями, він завершує демократичне оновлення мистецтва, сприяючи персоналізації відкритого мистецтва, синтезу стилів, поєднанню непоєднуваного. Якщо модернізм став етапом революційного мистецтва, то постмодернізм – це етап вільного самовираження. Подібно до того, як художній модернізм – це прояв рівності і свободи, постмодерне суспільство, акцентуючи на процесах персоналізації як на визначальному факторі способу життя індивіда, реалізує особливості модерністського світу. Стає зрозуміло, що і модернізм, і постмодернізм, взаємодоповнюючи один одного (і в українському, і в європейському контексті), еволюціонують до так званої другої індивідуалістичної революції (Ж.Ліповецькі), утверджуючи самоцінність кожного індивідуального самовияву через самозаглиблення, самопізнання, тобто через авторефлексію, котра стає визначальним чинником сучасного художнього мислення, синтезуючи модерністське (з настановою на зміну себе та світу) й постмодерністське (заради пошуку самого себе) самоусвідомлення, і передбачає емоційне осмислення у художньому творі автором власних переживань, роздумів над динамікою душевного стану, стає різновидом психологічного самоаналізу [4]. Автор при цьому безпосередньо «вживається» не в предмети й події об'єктивної реальності, а у власний психічний досвід. Таким чином, вибудовується певна закономірність: об'єктивне пізнання тісно пов'язане із самопізнанням – чим глибше людина бачить себе, чим інтенсивніше вона рефлексує у процесі творчості, тим очевидніше, яскравіше вона виявляє свою потенцію знання у власному творчому методі і стилі.

Авторефлексія стає основою художнього мислення новітніх напрямів і стилів, зокрема модернізму та постмодернізму, що моделює дві психосемантичні моделі оповідного мистецтва – нарцисизм і шизоїдність, які є результатами симбіотичної авторефлексії (І.Смірнов) та гіпертрофованого індивідуалізму (Ж.Ліповецькі). Формування нарцисичного психотипу відбувається через неможливість симбіозу, продуктивної любові, що породжує інтровертність, манію величчя, ворожість до світу, інтерес тільки до власної персони, до власного тіла, до власних потреб, думок, почуттів. Відповідно шизоїдний психотип вибудовується на потребі в симбіозі, як нестача об'єктності, пошук суб'єктно-об'єктного в Іншому, що визначає екстравертну модель, спрямовану на пошук трансцендентності та активізацію і перспективність самопізнання. Стратегії символічної шизоїдності і нарцисизму характеризують постмодерністський світогляд. Якщо нарцисизм означає безперспективний пошук іманентності, обмежену ідентифікацію, індивідуальну зацикленість, то шизоїдність, навпаки, – таку індивідуальну поведінку, яка ухиляється від будь-якої визначеності, орієнтується не на мету, а на динамічний процес пізнання себе в Іншому / Інших об'єктах, відкидання будь-якої структури, проголошення тимчасовості і плинності зовнішнього детермінізму, хаотичний стан суб'єктивності, чим зумовлюється

постмодерністське розщеплення суб'єктивності, симулятивність будь-яких істин, культивування неусвідомленого, естетики психозу [2].

«Нарцисична» та «шизоїдна» авторефлексія, на думку І.Смірнова, стає основою сучасного постмодерністського авторефлексивного тексту (У.Еко, П.Коельо, Ж.Бодріяр, Р.Барт, Ж.Дерріда, Р.Бітов, С.Соколов, Е.Лімонов, Ю.Іздрик, Т.Прохасько, О.Забужко, Г.Пагутяк, О.Ульяненко, Є.Пашковський та ін.) і синтезує досвід попереднього художнього мислення і сучасної епохи, а саме акцентації на суб'єкті, персоналізації, окремому індивідуальному бутті [2]. Основна мета – творення такої оповіді, котра була б присвячена тільки персоналізації, абсолютній індивідуалізації, вільному самовираженню та тотальному самоосмисленню. У такому універсальному тексті «акцентуються митцем-рефлектором індивідуальні аспекти самоспостереження, морально-етичні акценти переломлюються крізь призму авторської свідомості, а відтак відбувається інкарнація особистісних рефлексій у канву художнього тексту» [5, 45]. Тому для універсального авторефлексивного тексту буде притаманним виокремлення суб'єктивної авторської позиції, егоцентризм, що відбувається через формування рефлексивного суб'єкта свідомості. Тобто власне «Я» стає світом, до якого митець прагне все більше повертатися та зосереджуватися тільки на власних почуттях, потребах, комплексах, переживаннях [6]. Проте художня функція авторства у різних національних авторефлексивних текстах різна. Так, універсальний європейський авторефлексивний текст вибудовується на ірреальності, смерті авторства, на хаотичній множинності творчого суб'єкта. Це зумовлене тим, що для постмодерніста, котрий тотально рефлексує, буде характерний специфічний погляд на світ, на історію та місце суб'єкта. Постмодерніст найбільше всього боїться втрати власної єдності з природою, реальністю (шизоїдність), із самим собою (нарцисизм) як результат симбіотичної поведінки [2]. Тому, щоб захиститись від втрати реальності, постмодерніст вибудовує таких світів нескінченну кількість, тим самим виробляючи «психічний захист» від власної «завершеності», провокуючи таким чином нескінченність постмодерністської авторефлексії. Такий симбіотичний характер, відповідно, породжує відчуження від себе як від деміурга історії в цей момент і в цьому місці. Це судження одним із перших сформулював М.Фуко: в наш час нема суб'єкта, звідси – смерть автора, залишається тільки функція того чи іншого дискурсу [7]. Сучасний постмодерніст відсутній в сучасності як в історії, а отже, і в тексті. Є тільки множинність різних «я» в різних позаісторичних «цих-світах» і «тих-світах». Скажімо, Ж.Бодріяр у «Фатальних стратегіях» спостерігає в нашій сучасності «зваблюючі об'єкти», «вичерпану прозорість», а тому всі ці світи перехреснюються, взаємонакладаються, а між ними є така ж прозора, розщеплена суб'єктність, котра тотально рефлексує [8]. Так нарцисичний суб'єкт звільняється від остаточної ідентифікації, а отже, від смерті. Натомість для українського постмодерніста авторство в авторефлексивному

тексті є надзвичайно важливим: в деяких варіантах воно розщеплене (Ю.Іздрик, Т.Прохасько), проте викликане не хаотичним потоком вільних бажань, звільненням від смерті, а неможливістю прийняття до власного «я» вмираючого апокаліптичного національного світу, а тому створюються позареальні персональні світи як вихід із апокаліптичної дійсності (Л.Дереш, Ю.Іздрик, Ю.Андрухович, Т.Прохасько). І саме в таких множинних світах поміщається «розібраний» український суб'єкт.

Цікавою в цьому аспекті є авторефлексивна суб'єктність українського прозаїка Є.Пашковського, котрий пропонує ускладнені акти самозаглиблення, дослідження «археології» індивідуальності, передаючи через власний досвід та світогляд концептуальний трагізм виродження власної нації та світу (духовна злиденність, соціально-економічний хаос, відсутність національного соціуму, жахливі техногенні катастрофи). Апокаліптична розібраність світу «збирається» єдиним шляхом – через особистість письменника, який прагне супроти неприйнятої текстуальності часу виставити відповідальну, правдиву, викривальну мову. Так, роман «Щоденний жезл» символізує роль письменника, яка нагадує роль Мойсея у Старому завіті – тобто роль державотворця і провідника свого народу [9]. Авторська позиція Пашковського позначає таку ідею мистецтва, яке повинно «княжити», тобто утверджувати аристократичний, високосвідомий рівень словесності. Саме таким чином, світ, на думку письменника, може опонувати царству сатани, смертоносній фрагментарності, хаотичності: «я» прагне зібрати себе в монолітну єдність, так званий «щоденний жезл», щоб протистояти розхитаності та деструктивності світу. Есеїзм переходить у дискурс «тотального індивідуалізму», витворюючи авторитарного «батька» тексту, що анулює різноманіття інших позицій, сумнівів, усвідомлення неповноти знання тощо. Як бачимо, суб'єктивна авторська позиція для українського постмодерніста є більш важливою і породжує своєрідну стратегію: «розібрати» не своє «я», а неависний об'єкт (світ), знецінити його, символічно знищити. Є.Пашковський «змушений» екстравертувати авторефлексію власного «я», виходити за межі чистої неґації, індивідуальної зацикленості в нову динамічну площину – площину необмеженого пізнання трансцендентного. Це призводить до концентрації суб'єктивного погляду на світ, до символізації об'єктивної реальності на матеріалі власної біографії як результату самоусвідомлення, самопізнання, пригадування внутрішнього досвіду, протікання індивідуальної психології.

Якщо авторефлексивний текст характеризується нарцисичним психотипом автора, то для нього буде характерна омніопотенція [2]. Суб'єкт-нарцис при цьому стає на місце світового цілого, уявляє себе всемогутнім і всезнаючим, месією, винятковим та богообраним. Говорячи словами Е.Фромма, «він (автор-нарцис) суб'єктивно переконаний у власній довершеності, у своїх індивідуальних якостях і винятковості» [10, 264]. Скажімо, герой російського постмодерніста Е.Лімонова Едічка відчуває в собі омніопотенційну

спроможність, називаючи себе «одним із кращих поетів Росії» [11], він зосереджений тільки на власному «геніальному «я», тобто маємо герметичне нарцисичне самопізнання. Українська авторефлексія набуває трансцендентних вимірів: вона у Є.Пашковського спрямовується на переосмислення, перебудову світу, оновлену психоісторію (трансформацію суб'єктивного конфлікту в об'єктивне), що вибудовується в письменника через омніопотенційну риторику. Автор стає суддею «позаісторичного» часу (стратегія авторефлексивного тексту), тому вдається до біблійної стилістики, біблійного бачення світу, авторефлексія переростає в омніопотенційну нарцисичність, коли автор себе уявляє богообраним, месією, пророком, єдиним посередником між Богом і народом. Натомість для американського постмодерніста Річарда Бротігана омніопотенційність є природною простотою, художнім «наївізмом», при якому автор припускає можливість тотальної негачії об'єктивного світу, але його проекти вдосконалення виявляються принадною грою уяви, залишається «просто жити великою дитиною», створюючи ірреальні світи з кібер-луками, де люди, звірі, комп'ютери живуть разом («Ловля форелі в Америці») [2]. Отже, омніопотенційність універсального авторефлексивного тексту здебільшого зумовлена нарцисичною герметичною психосемантикою, котра перетворюється в інтелектуальну гру зі світом та з собою. Натомість український варіант омніопотенції є відкрито національним, християнським, з месіанською функцією порятувати Батьківщину (український митець теж рефлексує над власним «я», але там – не тільки автоеротичність, «чиста» суб'єктивність, там – трагічне колективне несвідоме, генетична пам'ять про недолю народу).

Тому у таких творах герой, котрий є віддзеркаленням психіки автора, буде постійно занурений у самоаналіз, рефлексію, спогади. Для нього буде характерна схильність до душевних переживань і нервозності [3]; він повністю автономний, автоеротичний. Скажімо, героїня Крісти Вольф у щоденнику «Одного дня щороку» подає акти поглибленої рефлексії, де авторка записує свої суб'єктивні відчуття, переживання, асоціації впродовж сорока років. У тексті знаходимо безліч і політичних спогадів (розпад НДР), і соціальних пропозицій. Проте згодом героїня-авторка відмовляється від зовнішніх негачій («ця країна тисне мені на плечі») і конституює тільки власний жіночий суб'єкт, відкриваючи глибинні пласти власного позасвідомого [3]. Натомість у Є.Пашковського герой, як і автор, з одного боку, автономний, а з іншого – розщеплений між «я» та Іншим – ненависним національним смертоносним світом, тому слово стає сакральною «книгою-ковчегом», яка має порятувати Україну, як у свій час Ноя. Письмо митця перетворюється у символічний істеричний крик, у болуче душевне переживання, у бажання «писати рвучко і навскіс», стаючи таким чином «графітовим стержнем доби», «щоденним жезлом» [9].

Акти постмодерністського рефлексивного мислення викликають органічний потяг до монструозності («суб'єкт в постмодернізмі є монстр, і тільки він» [2]), оскільки постмодерний психоаналіз моделює суб'єкта як нічим необмежену «машину бажань» [12], як механіко-органічного монстра. У принципі, як стверджує І.Смірнов, сам постмодерний творчий акт є монструозним, межовим. Жахливе, потворне стає основою постмодерністської культури, і відповідно, авторефлексивного тексту [2]. У згаданих «Фатальних стратегіях» Ж.Бодрієра присутні головні персонажі катастрофічного світу – товстуні, терористи, збоченці, монстри. Якщо у Ф.Кафки Грегор – монстр, який порушив життєву норму, то такий гротеск стає звичним явищем в постмодерністському авторефлексивному тексті (потворний світ «Запахів» П.Зюскінда, жорстоко-натуралістичні картини апокаліптичного світу в О.Ульяненка, неприваблива пострадянська дійсність в О.Забужко, збочена, перверсивна реальність радянської дійсності у В.Мамлеєва). Тотального звучання монструозне як смертоносне соціальне набуває у романі Є.Пашковського «Щоденний жезл» – картини калік-бомжів на столичному вокзалі, чорнобильське сьогодні, шокуючі для пересічної психіки картини Останнього Дня. А звідси – «вовча» самотність («ти був самотнім, як сто вовків», – пише Є.Пашковський), неможливість визнання суб'єктності Іншого, що веде до самоізоляції та деградації героїв авторефлексивного тексту [2]. Природно, що стан поглибленої рефлексійності, який виводить в епіцентр тексту нарцисичні, егоцентричні позиції автора, супроводжується прагненням деструктивного (руйнівного) впливу на світ. Е.Фромм так тлумачить це патологічне відхилення психіки: «оскільки нарцисизм існує як самооцінка і відчуття свого «я», то носій такого комплексу повинен міцно триматися своїх нарцисичних уявлень. І якщо під загрозою виявляють такий світогляд, то індивід сприймає це як загрозу своїй вітальності. Тоді виникає деструктивна активність, бажання знищити всіх інших. Якщо ніхто, крім мене, не існує, то нема чого боятися інших. Руйнуючи зовнішній світ, я рятуюсь від загрози бути знищеним. Іншими словами, я зруйную світ, аби він не зруйнував мене» [10, 118]. Улюблена постмодерністська формула буття – тотальна руйнація будь-якої життєвої сфери. У романі В.Єрофєєва «Москва-Петушки» герой, руйнуючи все, в кінці довгих мандрів потрапляє у вихідну точку свого подорожування, тим самим починаючи нове коло деструкції. У В.Сорокіна («Відкриття сезону») мова йде про полювання на людей як на диких тварин – останній пункт біологічного розвитку; людина стає еквівалентом мисливського трофею [2]. В українському авторефлексивному тексті деструктивна позиція набагато прозоріша й концептуально апокаліптична, суспільно заангажована (Ю.Андрухович, О.Ульяненко, С.Процюк, О.Забужко). Так, у Є.Пашковського відбувається авторське заперечення світу через розщеплення міста-об'єкта – оскільки такий об'єкт (місто) негативно впливає на суб'єкта (автора, героя), а тому розкладається, «знищується» ним через

гіперболізацію гріховності й фрагментарності тілесного міста. І навіть проектуючи біблійне мовлення і образність, автор перебуває під впливом сильних деструктивних модусів, що є досить характерною прикметою авторефлексивного нарцисичного тексту. У цьому контексті особливо відчутна у творчості Є.Пашковського авторитарна позиція митця, оскільки він маніфестує відразу до всього фізичного, нелюдського в людині. Християнська віра у Божественну сутність творіння тут протиставлена язичницькій вірі в тваринну природу. Аскетизація дискурсу Є.Пашковського веде до авторитаризму, що наближає його пророцтво до прокляття. Деструктивна ідея стає для письменника виходом і самозахистом від смертоносної дійсності. Тобто смертоносна дійсність перетворює автора на носія смертоносної ідеї. Апокаліпсис тут стає тотальним: не лише для «смердів», але й для тих, що хотіли би «княжити». Так складається об'єктивний портрет власне українського постмодерніста. Міфологічному сюжету національного апокаліпсису як шизоїдного (розщепленого) світу опонує гіпертрофоване авторське «я», що прагне контролювати ненависний і загрозливий, охоплений інстинктом руйнівництва світ. Однак деструкція світу, від якого відхрещується нарцисичне Еґо письменника, виявляє в глибині есеїстичного саморозкриття деструкцію самого Еґо, одержимого волею до влади, бажанням «княжити».

Авторефлексивні «шизоїдні» тексти відзначаються особливою некрофілічною риторикою. Скажемо те, що шизоїд творчо спроможний перетворити цілісний об'єктний світ на симулякр суб'єктного (наприклад, поширена тема еkleктики, поєднання мертвого (некрофілічного) з живим (біофілічним) світом, потяг до смерті). Мертве як живе визначає магістральну тему авторефлексивного постмодерного тексту, котра стає універсальною [2] (У.Еко, П.Зюскінд, П.Коельо, С.Соколов, О.Забужко, О.Ульяненко, Є.Пашковський та ін.). Тому есхатологічний мотив, смерть не-історичного минулого – одна з головних тем такого тексту. Але і ця тема є переосмисленою. Якщо в модернізмі есхатологія транслювалась заради того, щоб перебудувати світ, віднайти новий спосіб мислення, нову психоісторію, то для універсального постмодерністського авторефлексивного тексту, за Ж.Дерридою, апокаліптична катастрофа осягає саму апокаліптичність, тобто сучасне існує після того, як історія давно вже досягнула свого закінчення. Залишилось тільки дослідити таку есхатологію [13]. Таке дослідження здійснює у своєму тексті-лабіринті У.Еко («Ім'я троянди»), розповідаючи про те, як вигаданий ним текст Аристотеля про комічне гине під час пожежі, знищуючи монастирську бібліотеку. В українському контексті есхатологічна тема є еkleктичною, оскільки ґрунтується на можливості переосмислення себе та світу і його досконалої перебудови. Є.Пашковський у «Щоденному жезлі» демонтує, розщеплює всі політичні, культурні, літературні «цілісності». Есеїстика тут стає методом критичної авторефлексії. Тобто в основі есеїзації рефлексивного мислення лежить бажання розщепити

фальшиву, мертву цілісність і створити з її частин нову, внутрішньо динамічну. Тому виокремлення авторського «я» і розчленування національного світу у романі «Щоденний жезл» моделює дискурс-звернення, дискурс-попередження, адресований сучаснику і орієнтується на актуальні проблеми національного соціуму, людину-творця, яка створює новий міфологічний дискурс виходу із тоталітарної зацикленості в площину метафізичного пошуку, обумовленого бажанням врятувати національний світ.

Висновки. Таким чином, універсальний постмодерністський авторефлексивний текст з його інтелектуальною нарцисичною рефлексією набирає специфічних модифікацій в сучасному українському дискурсі. Так проза Є.Пашковського представляє унікальний постмодерністський жанровий різновид – авторефлексивний текст, котрий, з одного боку, моделює об'єктивну (соціальну) проблематику тексту, а з іншого – виявляється максимальний егоцентризм, спровокований обраною ідентифікацією, а тому проступають крізь текст маніакальні ідеї, гранична омніопотенційна нарцисичність, агресивно-деструктивний пафос, «одержиме» невротичне мовлення, скероване на остаточне знищення розщепленого об'єкта та ненависної епохи постмодернізму. Отже, український авторефлексивний текст є парадоксальним явищем, який, з одного боку, виявляє себе як явище постмодернізму, а з іншого, радикально опонує йому, синтезуючи в собі традиційні міфологічні, архетипні та авторитарні моделі.

1.Зборовська Н.В. Психологія і літературознавство: посібник / Н. В. Зборовська. – К., 2003. – 392 с. 2.Смирнов И. Психодіахронологіка. Психосторія російської літератури від романтизму до наших днів / И. Смирнов. – М., 1994. – 348с. 3.Липовецьки Ж. Ера пустоти. Ессе о сучасному індивідуалізмі / Ж.Липовецьки – Спб., 2001. – 330с. 4.Літературознавчий словник-довідник / Укл. Р.Т. Гром'як, Ю.І.Ковалів та ін. – К., 1997. – 752 с. 5.Швець А. Злочин і катарсис: кримінальний сюжет і проблеми художнього психологізму в прозі І.Франка /А.Швець. – Львів, 2003. – 236 с 6.Поліщук О. Художній діалог автора і персонажа в новітній українській прозі: автореф. дис... канд. філол. наук / О.Поліщук. – К.,2004. – 20с. 7.Фуко М. Що таке автор /Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. /За ред. М.Зубрицької. – Львів,1996. 8.Бодріяр Ж. Фатальні стратегії / Ж.Бодріяр. – Львів, 2010. – 192с. 9.Пашковський Є. Щоденний жезл / Є.Пашковський. – К.: Генеза, 1999. – 447с. 10.Фромм Э. Анатомія людської деструктивності / Э.Фромм. – М., 1994. – 652с. 11.Лимонов Э. Это я – Эдичка /Э.Лимонов. – М., 1993. – 74с. 12.Постмодернізм. Енциклопедія. – Минск., 2001. – 874 с. 13.Дерріда Ж. Цілі людини. Після філософії : кінець чи трансформація? / Упоряд. К. Байнес. – К., 2000. – С. 114-145.